

YALÇIN KOÇ VE FELSEFESİNE KISA BİR BAKIŞ

Şahabettin YALÇIN¹

Özet

Bu makalenin amacı, Türk filozofu Yalçın Koç'un hayatını ve felsefesinin dayandığı bakış açısını kısaca tanıtmaktır. Koç, düşünce ve fikir dünyamıza büyük katkı yapmakla kalmamış aynı zamanda Türkçe'nin bilim ve düşünce dili olarak yeniden inkişaf etmesine de büyük destek sağlamış bir mütefekkindir. Batı felsefesine ve bu felsefenin karşılaştığı ciddi sorunlara hâkim olan ve bu sorunlara Türk düşüncesinin mana kökünden yola çıkarak çözüm arayan bir Türk mütefekki olarak Koç, mantık, metafizik, dil felsefesi, bilgi ve bilim felsefesi, zihin felsefesi, matematik felsefesi ve ahlak felsefesi başta olmak üzere felsefenin birçok alanına dair getirdiği ufuk açıcı yorumların her biri başlı başına bir araştırma konusunu oluşturmaktadır. Ama kanaatimizce Koç'un asıl değeri, yüzlerce yıldır bu topraklarda sahip olduğumuz esas özümüze ve kimliğimize, *Anadolu Mayası* adı altında, bir kez daha, dikkat çekmesinde yatmaktadır.

Koç'a göre felsefe yahut metafizik (onun deyimiyle *theologia*), esas itibariyle temelin ve temelin dayandığı zeminin incelemesidir; bunun çerçevesi de dildir. Bu nedenle öncelikle dilin ne olduğunun ortaya konulması, sınırının ve kaynağının bilinmesi gerekir. Ancak ne yazık ki, felsefe tarihinde şimdiye kadar dil, düşünce ve mantık alanında yapılan çalışmalar sadece insanın dilinin bir katmanı ile sınırlı kalmıştır; bu dil katmanının kaynağı ve zemini üzerinde pek durulmamıştır. Halbuki Koç'a göre dil ve dolayısıyla mantık, katmanlı (*arkitektonik*) bir yapıya sahip olduğundan dilin bu katmanlar çerçevesinde ele alınması gerekir. Dilin işlevinin esas itibariyle teşkil ve nakil olduğunu belirten Koç'a göre dil, insanda, 'doğuş' (*genesis*) ve 'düşüş' esasında tabakalar halinde teşekkül eder. Koç, dilin sonradan öğrenilen bir şey olmadığını, bilakis doğuş yoluyla insanda kendiliğinden (yani *psuke*'nin kuvvetlerinin kendiliğinden icraatı yoluyla) ortaya çıktığını, ancak insan yaşamının sonraki safhalarında iki kez suretten düşmesi yoluyla diğer dil katmanlarının meydana geldiğini düşünür.

Koç'un esas meselesi aslında dilin (önermesel dilin) kaynağını, hududunu ve mahiyetini açıklamaktır. Felsefe tarihinde dilin mahiyeti ve hududuyla ilgilenen birçok filozofun olduğunu biliyoruz. Eflatun'dan Kant'a, Wittgenstein'dan

1 Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Aydın/Türkiye. E-Posta: syalcin@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7872-7857.

Heidegger'e kadar birçok filozof, dilin mahiyetini açıklamayı amaç edinmiştir. Lakin bu filozofların hiçbiri, dilin kaynağına dair kayda değer bir fikir öne sürmüş değildir. İlk defa Koç, arkitektonik dil adı altında dilin kaynağına ve zeminine dair bir düşünce, hem de oldukça ayrıntılı bir düşünce, ortaya koymaktadır. Koç'un arkitektonik dil anlayışı, Anadolu Mayası bakış açısına dayanmaktadır. Batı felsefe tarihinde ise Anadolu Mayası ve onun mahalli olarak gönül kavramı bulunmadığından Batılı filozofların mevcut önermesel dili aşp dilin kaynağı ve zeminine dair fikir beyan etmeleri de mümkün değildir, zira onlara göre önermesel dili aşan her şey irrasyoneldir ve dolayısıyla anlamsızdır. Anadolu Mayası'nda ise herşey rasyonaliteden ibaret değildir, rasyonalite sadece varlığın bir katmanını açıklama aracıdır; varlığın diğer katmanları ise rasyonalite ile açıklanamaz, onu aşar. Anadolu Mayası'nda rasyonalitenin bittiği yerde gönülden aşk başlar, zira aşk ve gönül, hakikate ulaşmanın sırrıdır, tılsımıdır. Batı'da ise ne aşk vardır ne de gönül.

Anahtar Kelimeler: Yalçın Koç, Anadolu Mayası, Arkitektonik Dil, Nazariyat.

A brief look at Yalçın Koç and his philosophy

Abstract

The aim of this article is to briefly introduce the life of the Turkish philosopher Yalçın Koç and the intellectual perspective underlying his philosophy. Koç is a thinker who not only made significant contributions to the Turkish thought but also played an important role in revitalizing Turkish as a language of science and philosophy. As a Turkish philosopher well-versed in Western philosophy and its major problems, Koç sought solutions by drawing on the spiritual roots of Turkish thought. His original and illuminating interpretations across various fields—especially logic, metaphysics, philosophy of language, epistemology and philosophy of science, philosophy of mind, philosophy of mathematics, and moral philosophy—each presents fertile ground for further research. According to Koç, philosophy or metaphysics (which he refers to as *theologia*) is essentially an inquiry into the foundations and the ground upon which all else rests; and the tool (*organon*) of *theologia* is language. Therefore, the first thing that needs to be clarified is the nature, boundaries, and the source of language. However, throughout the history of philosophy, studies on language, thought, and logic have generally been limited to a single layer of human language, with little attention paid to its underlying source or ground. According to Koç, since language—and consequently logic—has a layered (architectonic) structure, it must be examined within this stratified framework.

Koç, who defines the primary function of language as formation (*teşkil*) and transmission (*nakil*), argues that language emerges in humans in layers based on *genesis* and *fall*. He maintains that language is not something acquired later in life, but rather something that arises spontaneously—through the inherent activity of the powers of the *psukhe*. While many philosophers, from Plato to Kant, from Wittgenstein to Heidegger, have explored the nature and boundaries of language, none has proposed a substantial view regarding its origin. Koç is the first to put forward a detailed and systematic account of the source and ground of language, under the concept of *architectonic language*. According to him, however, philosophers, up until now, have generally remained within the confines of propositional language, unable to articulate views on its deeper ground. From their perspective, anything that exceeds propositional language is deemed irrational—and therefore meaningless. In *Anatolian Yeast (Anadolu Mayası)*, however, not everything is reducible to rationality; rationality is merely a tool for explaining one layer of being. For those who draws on Anatolian Yeast, where rationality ends, love begins in the heart (*gönül*)—for love and heart (*gönül*) are the key to reaching the Truth. In the Western tradition, however, neither love nor *gönül* is present; hence, no Truth.

Keywords: Yalçın Koç, Anadolu Mayası, architectonic language, theoria.

Giriş

Türk düşünce tarihine bakıldığında, Türklerin yaklaşık bin yıl önce Anadolu'ya intikalleri sonrasında birkaç yüzyılda gerek pozitif ilimlerde ve gerekse sanat, edebiyat, mimari, musiki ve felsefe gibi diğer alanlarda oldukça yüksek düzeyli eserler verdiğini, ancak sonraki yüzyıllarda bu alanlarda bir gerilemenin yaşandığını müşahade etmek mümkündür. Bilimsel, kültürel ve sanatsal alanda yaşanan bu gerilemenin elbette birçok siyasal, sosyal, kültürel, askeri, ekonomik, vs. nedeni bulunmaktadır, ancak bu yazıda bu nedenlere değinme imkânımız ne yazık ki yoktur. Sadece şunu söylemekle yetinelim ki, özellikle son iki asırdır Batı'nın etkisiyle düşünce ve kültür dünyamızda fevkalade olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde başta dilimiz olmak üzere, sanatımız, edebiyatımız, bilimimiz, teknolojimiz, felsefemiz, musikimiz ve mimarimiz neredeyse tamamen Batı'nın yörüngesinde yol almaya başlamıştır. Bu ise haliyle toplum olarak kendi özümüzü ve kimliğimizi unutmamıza yol açmıştır. Bu durumun milletimizin geleceği açısından tam bir felaket olduğunu söylemeye gerek yoktur; zira Batı, askeri olarak işgal edemediği ülkemizi zihinsel ve kültürel olarak işgal etmiş bulunmaktadır. Zihinsel ve kültürel işgalin askeri ve ekonomik işgalden daha büyük bir tehdit olduğu izahtan varestedir, zira askeri ve siyasi işgale nazaran zihinsel ve kültürel işgalden kurtulmak çok daha zordur ve belki de imkansızdır. Bu zihinsel ve kültürel esaret ve yozlaşmanın geri dönülemez noktaya gelmeden durdurulması gerektiği açıktır; bunun için de milletimizin her alanda silkinerek ayağa kalkması bir mecburiyet olarak karşımızda durmaktadır. Öncelikle yapmamız gereken şey, son birkaç yüzyıldır üzeri küllenmiş olan gerçek özümüzü ve kimliğimizi yeniden bulmak ve bundan hareketle günün şartlarına uygun yepyeni ilmi, edebi, bilimsel ve sanatsal eserler ortaya koymaktır. Aksi takdirde, Allah korusun, giderek gerçek kimliğimizi ve bu kimliğe dayalı olarak geçmişte ortaya konulan eserleri de kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacağız.

Felsefe de elbette ki bu zihinsel esaret sürecinden ziyadesiyle nasibini almıştır, zira son iki asırdır felsefe alanında da yoğun bir Batı hegemonyası gözlenmektedir. Osmanlı'nın son asrında ve cumhuriyetin ilk yüzyılında felsefe alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, farklı perspektifler olsa

da, genelde Batılı filozofların kavramsal çerçevesi içerisinde düşünce üretildiğini görmekteyiz. Denilebilir ki, felsefe evrenseldir ve bu dönemde felsefe en fazla Batı'da gelişme imkânı bulmuştur ve nedeni de bu olsa gerektir. Elbette buna bir itirazımız olamaz; lakin, bu dönemde Batı'da kendi inanç, kültür ve anlam dünyasından hareket eden ve çok sayıda orijinal eser veren büyük filozoflar çıkmasına karşın ülkemizde yani kendi inanç ve anlam dünyamızda böyle bir gelişme göremiyoruz. Bu dönemde felsefe alanında ülkemizde yapılan çalışmalar, ne yazık ki, genellikle Batılı filozofların belirlediği kavramsal çerçeve içerisinde kalmıştır, istisnalar olsa da. Başka bir deyimle, bu dönemde ülkemizin düşünce hayatı, bir bakıma Batı'da üretilen düşüncelerin dilimize uyarlanmasından ibaret kalmıştır. Bundan dolayıdır ki, son iki yüzyıldır mana köklerimizden ilham alan çok fazla düşünür yetişmemiştir ne yazık ki. Cemil Meriç'in de dediği gibi, "Tanzimat sonrası edebiyatımız bir gölge edebiyatı, Tanzimat sonrası düşüncemiz bir gölge düşünceye dönüşmüştür; bu dönemde üç edebi tür revaçtadır: taklit, intihal ve tercüme". Cemil Meriç, son iki asırda ülkemizde yaşanan düşünsel ve kültürel manzarayı, çok güzel özetlemiştir. Maalesef durum böyledir; ancak yine Cemil Meriç'in de dediği gibi, bizim inancımızda umutsuzluğa yer yoktur. Bu durumun değişmesi için sorumluluk, elbette ki, aydınlarımızın ve düşünürlerimizin omuzundadır.

Bu söylediklerimizden Batı felsefesine toptan karşı olduğumuz sonucu çıkarılmasın. Yukarıda da söylediğimiz gibi, felsefe evrenseldir ve tarih üstüdür, öyle de olmalıdır. Demek istediğim şudur ki, biz de keşke Batı'daki gibi büyük filozoflar yetiştirebilseydik; zira geçmişte yetiştirdik, hem de sadece felsefe alanında değil, bilimde, sanatta, edebiyatta, mimaride, musikide, kısaca her alanda dünya çapında alimlerimiz, sanatkarlarımız vardı. Şunu da ekleyelim ki, şimdiye kadar dünya genelinde bu alimlerimizin ve sanatkarlarımızın seviyesine ulaşmış hiç kimse bulunmamaktadır. En büyük mimarı (Mimar Koca Sinan), en büyük filozofu (İbn'ül Arabi), en büyük tabibi (İbn-i Sina) biz yetiştirdik. Yine en büyük hakiki edebiyatçıları, şairleri, müzisyenleri biz yetiştirdik. Ve en önemlisi, en büyük gönül erleri (Allah dostları, evliyaullah) bin yıllık Anadolu tarihimizden çıkmıştır. Sayılamayacak kadar çok olan bu gönül erlerinden birkaç tanesini zikrederim: Hoca Ahmet Yesevi, Hacı Beştaş-ı Veli, Mevlâna Celaleddin-i Rumi, Muhyiddin İbn'ül Arabi, Seyyid Nesimi,

Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Veli, Niyazi-i Mısri, Nasreddin Hoca, Pir Sultan Abdal ve daha niceleri.

Ama yukarıdaki ifadeler, kimseyi ümitsizliğe sevk etmesin, zira geçmişte millet olarak ortaya koyduğumuz muhteşem medeniyetimizin yeniden canlandırılması için bugün çaba gösteren birçok ilim ve kültür insanımız bulunmaktadır. Bunlardan birisi de hiç şüphesiz büyük Türk filozofu Yalçın Koç'tur. Bu kısa yazıda Yalçın Koç'un hayatı ve ortaya koyduğu felsefi eserlerin arkasında yatan bakış açısından kısaca da olsa bahsetmek istiyoruz. Ancak Koç'un fikri bakış açısına ve düşüncesinin genel çerçevesine değinmeden önce onun hayatıyla ilgili kısaca da olsa bilgi vermek yerinde olur kanaatindeyim.

1. Yalçın Koç Kimdir?

Peki Yalçın Koç kimdir? ² Bu soruya tek bir cümle ile cevap vermek istersek şunu diyebiliriz: Yalçın Koç, son yıllarda bize gerçek özümüzü ve kimliğimizi yeniden hatırlatan, Anadolu'nun bağrından çıkmış büyük bir Türk filozofudur. Bu büyük filozofumuz, üniversite tahsilini, ODTÜ'de fizik üzerine yaptıktan sonra doktorasını, fizik ile felsefenin kesişme noktalarından biri olan ve bir nevi fizik felsefesi demek olan kuantum mekaniğinin kuramsal temelleri üzerine yapmıştır. Koç, daha sonraki felsefi çalışmalarında bu konu üzerinde çalışmaya devam etmesinin yanında felsefenin diğer alanlarıyla da ilgilenmiş ve nihayet felsefenin temel disiplini olan ve esasında felsefenin özünü teşkil eden metafizik alanında çok sayıda esere imza atmıştır. Koç, metafiziğe dair bu eserleri emekli olduktan sonra yazmıştır. Emekli olmadan önceki eserleri daha çok kuantum mekaniğinin temelleri üzerinedir. 1950 yılında Tokat'ta doğan Koç, yıllarca Boğaziçi Üniversitesi, Felsefe Bölümü'nde ders verdikten ve birçok talebe yetiştirdikten sonra kendi isteğiyle 1998 yılında 48 yaşında iken kendi isteğiyle emekli olmuştur.

Kariyerine matematik öğretmeni olarak başlayan Koç, sonunda felsefenin en derin ve en karmaşık konularını kapsayan metafiziğin nihai noktasına kadar ulaşmıştır. Teorik fizik ve kuantum kuramının temellerine dair

2 Bu kısım ve sonraki kısımda anlattıklarımızın değişik ve daha geniş bir versiyonu, "Yalçın Koç ve Anadolu Mayası" adıyla daha önce *Türkiye Günlüğü* dergisinin 154. sayısında yayınlanmıştır.

yayınladığı bazı makaleleri dünya çapında ses getirmiş ve büyük ilgi ve alaka uyandırmıştır. Bunlardan bir tanesi de kuvantum fiziğine giriş kitaplarında halen kuantum mekaniğinin gizli parametreler kullanılarak genişletilemeyeceğinin dayanağı olarak kabul gören İngiliz fizikçi J. S. Bell'in eşitsizlikleri üzerine kaleme aldığı bildiridir ki, bu bildiri yüzünden Bell, 1990 yılında almayı umduğu ve almak için çokça lobi yaptığı Nobel Fizik Ödülü'nü alamamış ve alamadığı ödülün üzüntüsünden midir bilinmez, o yıl kalp krizinden ölmüştür. Koç'un 1989 yılında İtalya'da yapılan ve dünyaca ünlü fizikçilerin de bulunduğu bir sempozyumda sunduğu bu bildiri, oradaki herkesin dikkatini çekmiştir. Ancak ne yazık ki, bu sempozyum esnasında ve sonrasında bilim tarihine kara bir leke olarak düşen nahoş şeyler de yaşanmıştır. Bu nahoş olayların baş aktörü İngiliz fizikçi J. S. Bell'dir. Koç, sempozyum esnasında Bell ile yaşadığı bir olayı daha sonra şöyle dile getirmiştir: "Bu hususa bağlı olarak bir hatıramı anlatmak isterim. 1989 senesinin 5-15 Ağustos tarihlerinde, Erice-Sicilya-İtalya'da, Nato İleri Araştırmalar Enstitüsü tarafından, Ettore Majorana Merkezi'nde düzenlenen *"62 Years of Uncertainty; Historical, philosophical, and physical inquiries into the foundations of quantum mechanics"* başlıklı sempozyuma konuşmacı olarak katıldım. *"Linearity and Local Hidden Variable Theories"* başlıklı çalışmamı, konuşmamı yapmadan birkaç gün önce çoğaltarak katılımcılara dağıttım. J.S. Bell, A. Aspect ve A. Shimony de katılımcılar arasındaydı. Konuşmamdan bir gün önce, öğleden sonra, sınıfların bulunduğu koridorda Bell ile karşılaştık. Bell, çalışmamı okuduğunu ve benimle bu konuda tartışmak istediğini söyledi. Kabul ettim ve boş bir sınıfa girdik. Bell, eline tebeşiri aldı ve tahtaya yukarıda bahsettiğim "modus tollens" kalıbını yazdı; ve "Yaptığım budur; bunun neresi yanlış?" diye sordu. Kendisine, yaptığının bu olmadığını; muhakemesinin hareket noktasını teşkil eden "farazi (hipotetik) beklenen değer fonksiyonu"nu yazarken, kuvantum mekaniğindeki beklenen değer fonksiyonunun "bilineerlik", "simetri" ve "dönme invaryansı" özelliklerini dikkate almadığını; bu özellikler dikkate alındığında, lokal gizli parametre kuramları hakkında ileri sürdüklerinin geçerli olmadığını anlattım. Bunun üzerine bir an durdu; hiçbir şey söylemeden elindeki tebeşiri tahtaya

fırlattı ve kapıyı çarparak sınıftan dışarı çıktı”³. Olacak şey değil, dünyaca ünlü bir fizikçinin Koç’a yaptığı bu saygısızlığı, neyle açıklamalı? Bilim ile ahlakın doğru orantılı olmamasıyla mı yoksa başka bir şeyle mi? Ama şunu da söyleyelim ki, yapılan saygısızlık bununla da sınırlı değildi.

Zira yine bu sempozyum esnasında Koç’un Bell ile yaşadığı başka bir hadiseyi de Koç’un hocası, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu eski başkanı nükleer fizikçi rahmetli Ahmet Yüksel Özemre, *Portreler, Hatıralar* adlı kitabında şöyle dile getirir⁴: “Yalçın Koç, kendi tebliğini takdim etmeden önce J. S. Bell’den başbaşa bir kahve içme teklifi almış ve buna icabet etmişti. Bell, bu buluşmada Yalçın Koç’a tebliğini takdim etmekten vazgeçmesini zira kendi tesis etmiş olduğu eşitsizlikler ve evrensel nitelikteki teorem dolayısıyla lokal gizli parametre teorilerinin asla mümkün olmadığını göstermiş olduğunu, Yalçın Koç’un bu konudaki çabasının batıl yani dayanaksız olduğunu ifade etti. Yalçın Koç ise Bell’e, elde etmiş olduğu sonucun zaten Bell’in teoreminin geçerlilik alanını sınırlandırdığını ve dönme varyansını sağlayan bilineer lokal gizli parametre teorilerinin Bell teoreminin kapsamı dışında kaldığını ifade edince J. S. Bell büyük bir nezaketsizlikle yerinden fırlayarak Prof. Dr. Koç’u masada yalnız bırakmış ve konuşmasına da gelmemiştir”. Ne var ki, mesele burada bitmemiştir, zira Bell, nüfuzunu kullanarak Koç’un bildirisini, bildiri kitabında yayınlamamış ve ayrıca beynelmilel bilim ve felsefe dergilerinde de yayınlanmasını engellemiştir. Bu hadise, bilim yayıncılığının nasıl bir çetenin elinde olduğunu gösteren çarpıcı bir örnektir.

Ancak Bell ve çetesinin gayretleri sonuç vermemiş, Koç’un bildirisi, birkaç yıllık gecikme ile de olsa nihayet yayınlanmıştır; yani Bell ve çetesi, kuvantum mekaniğinin dayandığı zeminin sağlam olmadığını gösteren Koç’un makalesinin dünyadaki fizikçiler tarafından duyulmasını engelleyememiştir. Tam tersine bu bildiri, Bell’in Nobel Fizik Ödülü’nü almasını engelleyerek pek hayırlı bir sonuca yol açmıştı. Koç’un kuvantum mekaniğinin temellerine dair yaptığı bu ilmi çalışmalar, dünya çapında birçok fizikçinin dikkatini çekmiş ve bu da Koç’un bu alanda çalışmalar yapmak üzere değişik ülkelerdeki araştırma merkezlerine davet

3 Koç, “2022 Nobel Fizik Ödülü: Bir Değerlendirme”, s. 3-4.

4 Özemre, *Portreler, Hatıralar*, s. 194.

edilmesine neden olmuştur. Son olarak şunu da ekleyelim ki, Koç'un kuantum mekaniğinin temellerine dair yaptığı çalışmalarda en büyük destekçisi ve yönlendiricisi hiç şüphesiz Türkiye Atom Enerjisi Kurumu eski başkanlarından merhum teorik fizikçi ve aynı zamanda Koç'un hocası olan Ahmet Yüksel Özemre'dir. Bilindiği gibi Özemre büyük bir fizikçi olmasının yanında aynı zamanda bir gönül insanıdır da. Özemre'nin gönül konusunda da Koç'u etkilemiş olması kuvvetle muhtemeldir.

İlim alanındaki bu büyük başarılarının yanında Koç, pratik yaşamın birçok alanında da aktif vazifeler icra etmiştir. Büyük bir dağcı olarak Koç, gençliğinde neredeyse tırmanmadığı büyük dağ bırakmamıştır. Aynı zamanda usta bir dülger olan Koç, kendi evinin neredeyse tüm ahşap işlerini bizatihi kendisi yapmıştır. Ayrıca Koç, emekli olup Antalya'nın Kaş ilçesine bağlı Kalkan beldesinin bir köyüne yerleştikten sonra orada yine her şeyiyle kendisinin yaptığı çiftlik evinde bağ-bahçe işleriyle iştigal etmekte ve düşünce ufkumuzu genişleten kitaplar kaleme almaktadır. 1998 yılından beri Kaş Ziraat Odası'na ve Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı olan Koç, üzümünden zeytine, kayısıdan elmaya kadar birçok dalda meyve yetiştiriciliğine devam etmektedir.

Koç, emekli olduktan sonra da ilmi çalışmalarına ara vermemiş, tam tersine, emeklilik sonrası dönemde felsefenin çeşitli alanlarında çığır açan yirmiye yakın kitap yazmıştır. Emeklilik sonrası ilk kitabı olan *Anadolu Mayası*, daha sonra yazacağı eserlerin nasıl olabileceğine dair önemli ipuçları içeren bir işaret fişeğidir aynı zamanda. Zira Koç'un *Anadolu Mayası*'ndan sonraki eserlerine baktığımızda bu eserlerin temelinin *Anadolu Mayası*'nda atıldığını görüyoruz. Bu nedenle, Koç'un felsefesini anlamak isteyenlerin öncelikle *Anadolu Mayası*'nı okumaları, Koç'un bakış açısını öğrenmeleri bakımından büyük kolaylık sağlayacaktır. Koç, felsefi eserlerini belli bir sistematik sıraya göre yazdığından eserlerinin yayın sırasına göre okunması, onları daha kolay ve sistemli bir şekilde anlamak açısından fayda sağlayacaktır. Koç'un emeklilik sonrası yazdığı tüm eserlerinin bir listesi, makalenin sonunda verilmiştir. Ancak hemen belirtelim ki, büyük bir gayret ve emeğin neticesinde ortaya çıkmış olan bu kitaplar, akademik camiada henüz yeterince ilgi uyandırmış değildir. Bunun birçok nedeni olabilir, ama kanaatimizce en önemli neden, Koç'un

yepyeni bir kavramsal sistematik ve düşünce dili oluşturmamasından dolayı anlama zorluğudur. Felsefe alanında araştırma yapan akademisyenler, onun kavramlarına ve diline henüz aşina olmadıkları için Koç'un eserleri üzerine araştırma ve inceleme yapmakta zorluk çekmektedir. Ancak bu durumun yavaş yavaş değişmeye başladığını da söylemeliyiz, zira Koç'un eserlerine gösterilen ilgi, günden güne artmaktadır.

Şunu özellikle belirtelim ki, Koç, uzun bir aradan sonra Türk düşünce ve fikir hayatında parlamış bir yıldızımızdır. Ancak Koç, düşünce ve fikir dünyamıza büyük katkı yapmakla kalmamış aynı zamanda Türkçe'nin bilim ve düşünce dili olarak yeniden inkişaf etmesine de büyük destek sağlamış bir mütefekkindir. Grekçe, Latince, İngilizce ve Almanca gibi Batı dillerine hâkim olmasına karşın bu dillerdeki felsefi kavram ve terimlerin Türkçe karşılıklarını büyük bir dikkat ve özenle arayıp bulan ve gerekirse bunlara yeni anlamlar yükleyen Koç, kullandığı Türkçe terimleri de kılı kırk yararak ve büyük bir özenle seçmek suretiyle Türkçe'nin yabancı sözcüklerin egemenliğinden kurtulmasına büyük katkıda bulunmuştur. Türkçe'nin felsefe dâhil hemen her alanda yabancı sözcük ve terimlerin istilasına uğradığı bir dönemde Koç'un bu çabası, her türlü takdirin üzerindedir.

Koç, sadece Batı felsefe tarihine değil, diğer milletlerin düşüncelerine de vakıf bir Türk filozofudur. Bu nedenle, Koç'un felsefenin değişik alanları üzerine yazdığı kitaplarının bir an önce felsefe, bilim ve ilahiyat talebelerine ve araştırmacılarına tanıtılması büyük önem arz etmektedir. Özellikle Batı felsefesine ve bu felsefenin karşılaştığı ciddi sorunlara hâkim olan ve bu sorunlara Türk düşüncesinin mana kökünden yola çıkarak çözüm arayan bir Türk mütefekiri olarak Koç, mantık, metafizik, dil felsefesi, bilgi ve bilim felsefesi, zihin felsefesi, matematik felsefesi ve ahlak felsefesi başta olmak üzere felsefenin birçok alanına dair getirdiği ufuk açıcı yorumların her biri başlı başına bir araştırma konusunu oluşturmaktadır. Koç'un felsefe alanında yaptığı bu oldukça yeni kavramsal ve düşünsel açılımların bir an önce lisansüstü düzeyden başlanarak etüt edilmesi ve başta Türk fikir ve düşünce dünyası olmak üzere uluslararası düzeyde tanıtılması gerekmektedir. Zira Batı felsefesinin ve yaklaşık iki yüz yıldır onun yörüngesinde esir olan Türk düşüncesinin içinden geçtiği bu

bunalımlı dönemden çıkış yolunun Koç'un yaklaşımında bulunabileceğini düşünüyorum. Ama kanaatimizce Koç'un asıl değeri, yüzlerce yıldır bu topraklarda sahip olduğumuz esas özümüze ve kimliğimize, *Anadolu Mayası* adı altında, bir kez daha, dikkat çekmesinde yatmaktadır.

2. Anadolu Mayası

Bir önceki paragrafta da dile getirdiğimiz gibi Koç'un asıl amacı, Anadolu insanına kendi özünü ve kimliğini yeniden hatırlatmaktır. Koç bu amacını sarih bir biçimde *Anadolu Mayası* adlı kitabında dile getirir. Peki Koç, Anadolu Mayası ile neyi kastetmektedir? Ona göre Anadolu Mayası, Türkistan'dan Anadolu'ya insanımızın gönlünü mayalamak için gelen Kelam'dır. Daha açık söylemek gerekirse, Koç'a göre Anadolu Mayası, Türkistanlı Yüce İnsan Hoca (Hâce) Ahmet Yesevi'nin gönlüne inen ve Türkçe söz ile açılan Kelam'dır. Hoca Ahmet Yesevi ve onun izinden gidenler (mesela Hacı Bektaş-ı Veli, Şeyh Edebali, Hacı Bayram-ı Veli, Ahi Evran, Somuncu Baba, Yunus Emre, Nasreddin Hoca ve Pir Sultan Abdal gibi hâkimler, arifler, veliler) Anadolu insanının gönlünü yüzyıllar boyunca mayalamışlardır. Hoca Ahmet Yesevi'nin gönlüne inen ve Türkçe söz ile açılan Kelam'ın asıl kaynağı da, Koç'un deyimiyle, Kadim Dem'de Hatem Olan Kelam'dır ki, bununla kastedilen de son peygambere inen ilahi Kelam'dır. Bu itibarla, Koç'un gerek *Anadolu Mayası* adlı kitabında ve gerekse diğer kitaplarında ortaya koyduğu bakış açısı aslında yeni değildir, bu bakış açısı, yüzlerce yıldır Anadolu'da bilinen ve peygamberimize nazil olan ilahi Kelam'a dayanan bakış açısıdır. Koç'un yaptığı sadece bu bakış açısını, bu hayat anlayışını, bu dünya görüşünü yeni bir kavramsallaştırmayla günümüz insanının idrakine sunmaktır.

Koç'un Kelam'ı mayaya benzetmesinin nedeni, Kelam'ın dönüştürücü etkisidir, zira Kelam, indiği gönlü, birlik vererek kendisine dönüştürür. Maya da bilindiği gibi çalındığı şeye birlik vermek suretiyle kendisine dönüştürür. Mesela yoğurt mayası koyun sütüne, keçi sütüne ve inek sütüne uygun koşullarda çalındığında sütü kendine yani yoğurda dönüştürür ve ona birlik verir. Anadolu Mayası ile kastedilen ise Anadolu insanını kendi özüne döndüren yani onu gönülden dönüştüren özdür ki, bu öz de Türkistan'dan gelen ve Anadolu'da maya olan Kelam'dır. Kelam ile gönlü mayalanan beşer, dönüşerek bulunduğu konumu aşar ve İnsan olur. Dolayısıyla, İnsan olmanın

temel şartı, gönlün Kelam'dan akan bu maya ile mayalanmasıdır. Koç'a göre özü yani gönlü, Kelam ile mayalanmamış ve dolayısıyla dönüşmemiş beşere, İnsan denemez. Görüldüğü gibi burada Koç, İnsana yeni bir tanım getirmektedir. İnsan, gönlü Kelam ile mayalanmış ve dolayısıyla dönüşmüş (Koç'a göre Kelam'dan yeniden doğmuş) nefstir.

Öte yandan, Anadolu'da çokça kullandığımız bir kelime olan 'gönül', Koç'a göre, Kelam'ın mahallidir ve sadece Kelam'a mahsustur. Kelam'ın mahalli olarak gönül, bildiğimiz anlamda bir yer değildir; bu anlamda yer, coğrafi bir kavramdır ve bir yerde farklı zamanlarda farklı nesneler bulunabilir. Mesela masanın yerine sandalye konulabilir. Ama mahal, coğrafi bir terim değildir, zira Kelam'ın mahalli olarak gönüle, Kelam'ın dışında başka bir şey konulamaz. Gönle inen Kelam, değişik dillerde mesela Arapça ile, mesela Türkçe ile, söze dökülebilir, buna da Kelam'ın sözü denilir. Dolayısıyla, Kelam ile Kelam'ın sözü, aynı şey değildir, zira Kelam'ın beşer kaynaklı söz ile aynı olması mümkün değildir.

Horasan yahut Anadolu Erenleri adı verilen arifler, Anadolu insanının gönlünü yüzyıllar boyunca mayalamıştır. Ve bu maya da elbette ki tutmuştur; bunu Anadolu'nun birçok yerinde bulunan eserlerinde teşhis edebiliriz: mesela Mimar Koca Sinan'ın bir ömre sığması zor mimari eserlerinde, Yunus Emre'nin nefeslerinde, Nasreddin Hoca'nın nüktelerinde, İtri'nin bestelerinde. Kısacası, Anadolu Mayası'nın tezahürlerini Anadolu'da başta Türk musikisi olmak üzere mimaride, şiirde, hüsn-i hatta, minyatürde, kısaca medeniyetimizi oluşturan geleneksel sanatımızın tüm alanlarında görebiliriz. Sözün burasında bir hususu özellikle belirtelim ki, maya ile kültür kastedilmemektedir. Yani Anadolu Mayası yerine Anadolu kültürü ibaresini kullanamayız. Zira kültür, tarihsel süreç içerisinde değişim geçiren unsurlardan meydana gelirken, Anadolu Mayası, kendi kendisiyle hep aynı kalan, zamanla değişmeyen bir cevherdir. Zaten zamanla değişen bir şey, kendi kendisiyle aynı kalamaz, yani asli kimliğini kaybeder. Kültürel kimlik ise zamanla değiştiğinden esasen asli bir kimlik değildir, itibaridir. Kültür, kelime kökeni itibarıyla bir şeyi yapıp etme işini, yolunu yordamını belirtir. Mesela ıspanak ekme kültürü gibi, yemek yapma kültürü gibi. Maya özdür, kültür ise kabuk; öz değişmez, kabuk ise zamanla değişir. Öte yandan, mayanın esası birlik iken, kültür ise birtakım harici unsurların

bir araya gelmesiyle (terkip) oluşan bir bütünlükten ibarettir. Bu nedenle, kültürün birliğinden bahsedilemez, sadece bütünlüğünden bahsedilebilir. Ayrıca kültür, bir araya getirdiği unsurlara birlik ve dolayısıyla kimlik verme kabiliyetine sahip değilken maya, dönüştürdüğü beşere, hem öz olur ve hem de ona birlik ve dolayısıyla kimlik kazandırır.

Anadolu'nun elbette kendine has bir kültürü var ve bu kültür de değişik kültürlerle etkileşime girebilir ki bu, normaldir. Kültürler arasında benzerlikler de olabilir. Lakin Anadolu Mayası tektir, eşsizdir, dünyanın hiçbir yerinde eşi ve benzeri bulunmaz. Şunu da vurgulayalım ki, Anadolu Mayası'nın bu özelliği, onun etnik yahut coğrafi herhangi bir unsura bağlı olduğu anlamına gelmez. Başka bir deyimle, Anadolu Mayası esasen evrenseldir. Onun evrenselliği, herhangi bir etnik fark gözetmeksizin tüm insanları dönüştürebilme ve dolayısıyla onlara öz olma ve kimlik verme özelliğine dayanmaktadır. Anadolu Mayası'nın Türkçe dilinde açılmış olması, onu sadece Türklere yahut Anadolu coğrafyasına has kılmaz, zira Anadolu Mayası, yukarıda da belirtildiği üzere, evrenseldir. Ama şunu da belirtelim ki, Anadolu Mayası, daha çok Anadolu ve civar coğrafyalarda yaşamış insanların gönüllerini mayalamıştır ki, bu da tarihsel bir gerçektir. Ayrıca başka coğrafyalarda doğmuş olmalarına ve başka etnik kökenlere mensup olmalarına rağmen bazı büyük arifler de – örneğin Muhyiddin İbn'ül Arabi ve Mevlana Celaleddin Rumi gibi – Anadolu'ya gelerek gönüllerin mayalanmasına katkıda bulunmuşlardır.

Dolayısıyla Anadolu Mayası'nın Türk dilinde açılmış olması ve Anadolu ve civar coğrafyalarda yaşayan insanların gönlüne maya olması, onun evrenselliğine aykırı bir durum değildir; tıpkı peygamberimizin de kendisine inen ilahi Kelam'ı Arapça ile söze dökmüş olması gibi. Peygamberimizin Arap kavminden olması ve gönlüne inen ilahi Kelam'ın sözünün Arapça olması, Kelam'ın sadece Araplara has olduğu anlamına gelmez, zira Kelam, evrenseldir ve tüm insanların gönlünü mayalamak için gönderilmiştir. Burada bir yanlış anlamaya fırsat vermemek için şunu özellikle vurgulamak isterim: Hoca Ahmet Yesevi, ne Yalçın Koç için ve ne de bu satırların yazarı için bir peygamberdir. Hoca Ahmet Yesevi'nin gönlüne inen Kelam, yukarıda ifade edildiği üzere, peygamberimizin gönlüne inen Kelam'a dayanmaktadır. Dolayısıyla, Hoca Ahmet Yesevi,

bir peygamber değil, bir velidir, bir ariftir, tıpkı İbn'ül Arabi gibi, Rumi gibi, Yunus gibi, Nasreddin Hoca gibi.

Şunu da vurgulayalım ki, Koç'a göre Kadim Dem'de Hatem Olan Kelam'dan akan ve Yesi'li bir Yüce İnsan'ın gönlünde Türkçe söz ile açılıp oradan Anadolu insanının gönlüne maya olan Kelam ve Kelam'ın sözü ne tercümedir ve ne de tefsirdir. Kelam'ın kendisi bir tercüme ya da tefsir olmadığı gibi, Kelam'ın sözü de Kelam'ın tefsiri ya da tercümesi değildir. Zira Kelam'ı bilen ve söze dökenin tercüme ve tefsire ihtiyaç duyduğunu iddia etmek abestir. Kelam'ın sözünü, sadece Kelam'a mahal olan söyleyebilir, başkası söyleyemez; öyle ya, Kelam'ı bilmeyen onun sözünü nasıl söylesin? Dolayısıyla, Kelam'ı bilmeyenin Kelam'ın sözüne dair yaptığı yorum da Kelam'ın sözü ile bir değildir. Kelam, beşerî düşünce ve muhakemenin kalıbına sığmaz, onu aşar. Koç'a göre müfessirin gayesi, esas itibariyle dili ve düşünceyi kullanmak suretiyle Kelam'ın sözünü tahkik ve ispata konu edinerek Kelam'ın mahalline yol bulmaktır; ama bu yol ne yazık ki kapalıdır, zira dil ve düşünce kendi dairesini aşıp Kelam'ın mahalli olan gönüle ulaşamaz. Gönül Kelam'a mahal olanın da tercüme ve tefsire ihtiyacı yoktur; sadece gönlüne inen Kelam'ı insanların anlayabileceği bir şekilde söze döker, o kadar.

3. Koç'un Felsefesini Anlamanın Başlangıç Noktası: Arkitektonik Dil

Felsefe ve felsefenin temel disiplini olan metafizik, esas itibariyle ilk ilkeleri yani ilk(ler)i inceleyen bir fikriyattır. Ancak son yıllarda ne yazık ki felsefe, bu amacından hayli uzaklaşmış görünüyor. Koç, felsefeyi yeniden olması gereken yere yani ilkleri (ilkeleri) araştıran bir düşünce sistemi olarak konumlandırarak işe başlamıştır. Kendisi, felsefeye (metafiziğe), *theologia* adını verir; zaten Aristoteles'in verdiği isim de budur. Aristoteles'in *Metafizik* adıyla maruf kitabının adı, aslında *Theologia* olup *Metafizik* ismi daha sonraki filozoflar tarafından verilmiştir. Koç'a göre felsefe yahut metafizik (onun deyimiyle *theologia*), esas itibariyle temelin ve temelin dayandığı zeminin incelemesidir; bunun çerçevesi de dildir. Bu nedenle öncelikle dilin ne olduğunun ortaya konulması, sınırının ve kaynağının bilinmesi gerekir. Ancak ne yazık ki felsefe tarihinde şimdiye kadar dil, düşünce ve mantık alanında yapılan çalışmalar sadece insanın dilinin bir katmanıyla sınırlı kalmıştır; bu dil katmanının kaynağı ve zemini üzerinde

pek durulmamıştır. Halbuki Koç'a göre dil ve dolayısıyla mantık, katmanlı (*arkitektonik*) bir yapıya sahip olduğundan dilin bu katmanlar çerçevesinde ele alınması gerekir. Koç'un arkitektonik dil anlayışına geçmeden önce onun genel olarak dilin mahiyetiyle ilgili görüşüne değinmekte fayda vardır.

Koç'a göre genel olarak bir dilin esas işlevi, teşkil ve nakildir. Koç'un deyimiyle, dil, teşkil ve nakil *organon*udur: “*Organon* olarak geniş manada dilin mahiyet cihetinden sınırı teşkil ve nakildir; takat cihetinden sınırı ise teşkil edilerek nakledilenin bizatihi mahiyetidir yani dil itibariyle ne'likidir”⁵. Dil, teşkil ve nakil görevi gören bir mekanizmadan (*organon*) ibaret olduğundan takati ve sınırı, teşkil ettiği ve naklettiği nesneler ile sınırlıdır ki, bu nesneler de dilsel nesnelerdir. Ayrıca, dil, kendi başına var olan bir cevher olmadığından – zira yukarıda da belirtildiği üzere, dil bir teşkil ve nakil mekanizmasından ibarettir – dilin dayanağının/mesnedinin gösterilmesi gerekir. Koç'a göre dilin kaynağı ve mesnedi yani yeri, bizatihi *psukhe*'dir (nefs). Dil, bir cevher olarak *psukhe*'nin farklı kuvvetlerinin birlikte (eşgüdümlü) icraatı neticesinde kendiliğinden ortaya çıkan bir işleyişten ibarettir. Dil, esas itibariyle *psukhe*'nin muhayyile, idrak ve hafıza kuvvetlerinin ortak icraatı neticesinde meydana gelir. *Psukhe*'nin kuvvetlerinden muhayyile, temsil (resim, hayal, suret) oluşturma kuvveti iken, idrak, muhayyilede ortaya çıkan temsilleri yakalama (kavrama) kuvvetidir; ve hafıza da her türlü temsili muhafaza eden kuvvettir. Bu üç kuvvet de *psukhe*'ye aittir ve birlikte faaliyet icra eder. Şimdi de Koç'un felsefesinin omurgasını teşkil eden dil arkitektoniğinden ne kastettiğine kısaca bakalım.

Koç'a göre “dil arkitektoniki tasavvurunun esasını, *psukhe*'nin (doğduğu) dünyada geçtiği kademeler oluşturur”⁶. Başka bir deyimle, Koç, ‘dil arkitektoniği’ ifadesiyle, dilin, insanda, ‘doğuş’ (*genesis*) ve ‘düşüş’ esasında tabakalar halinde teşekkül etmesi fikrini kasteder. Koç, dilin⁷ sonradan öğrenilen bir şey olmadığını, bilakis doğuş (*genesis*) yoluyla

5 Koç, *Theologia'nın Esasları*, 42.

6 Koç, *Theographia'nın Esasları*, 18.

7 Burada dil ile bir dil, mesela Türkçe, mesela Arapça, kastedilmemektedir. Bir dil, mesela Türkçe, önermesel dilin temsildir ve elbette ki sonradan öğrenilir, ama dil katmanları, ‘doğuş’ ya da ‘düşüş’ itibariyle kendiliğinden ortaya çıkar.

insanda kendiliğinden (yani *psuke*'nin kuvvetlerinin kendiliğinden icraatı yoluyla) ortaya çıktığını, ancak insan yaşamının sonraki safhalarında iki kez suretten düşmesi yoluyla diğer dil katmanlarının meydana geldiğini düşünür. Koç, doğuş (*genesis*) yoluyla *psukhe*'de onun icraatları neticesinde ortaya çıkan dile 'aşkının dili' adını verir ve aşkının dilini tiyatro sahnesine benzetir. Diğer iki dil katmanı ise aşkıdan düşüş yoluyla ortaya çıkar. Aşkın, dil itibarıyla tek bir dünyaya/sahneye sahiptir ve bu dünya da esasen kendisidir. Biyolojik doğumla beraber aşkının tek dünyası/sahnesi, itibari iç ve dış sahne olarak ikiye ayrılır ve dili de suretten düşerek başka bir hale bürünür. Koç, dilin aldığı bu yeni hale (bu yeni dil katmanına) 'ara safhadaki'nin dili' adını verir. Ara safhadaki, hem iç sahnesini ve hem de itibari dış sahnesini 'resim' esasında idrak ettiğinden Koç, ara safhadakinin dilini sergiye benzetir. Ara safhadaki'nin dili de daha sonra tekrar suretten düşerek nihai halini alır ki, Koç, dilin bu nihai katmanına 'düşkün'ün dili' adını verir. Düşkünün dili de iç ve dış sahne şeklinde itibari olarak ikiye ayrılır. Düşkün, hem iç sahnesini ve hem de itibari dış sahnesini 'önerme' esasında idrak eder. Dolayısıyla, "dil arkitektonik'i, birlik esasında üç dil içerir: (önermesel) dil, dil olarak sergi ve dil olarak *theatron*. Bahis konusu birlik esasında düşünülen her dil bir dünyaya mahsustur; bu itibarla, her dil, bir dünya suretidir"⁸.

Dil arkitektoniği itibarıyla düşünülen her dil, kendi içine kapalıdır ve bir dilden diğerine aşmak mümkün değildir; yani aşkın, ara safhadaki ve düşkün, kendi dilleri ve dolayısıyla dünyaları içinde kapalıdır ve dolayısıyla bu dillerin/dünyaların dışına çıkamazlar. Mesela, düşkün, önermesel dilinin dışına çıkıp aşkının diline ve dünyasına ulaşamaz ve dolayısıyla aşkının dilini tecrübe edemez. Bu nedenle, düşkün, aşkının dilini/dünyasını ancak kendi diliyle yani önerme ile mecazen tasvir edebilir, hayal esastaki suretsiz isim yoluyla. Koç'a göre bu her üç dil katmanı, yani aşkının dili, ara safhadakinin dili ve düşkününün dili, *psukhe*'ye mahsus birliğin kaydı altındadır. Bu itibarla, "dil arkitektoniği, doğuş ve düşüş esasında düşünülen dil olarak *theatronun*, dil olarak serginin ve dilin birliğidir"⁹. Bu birliği sağlayan da *psukhe*'nin hafıza kuvvetidir: "...dil arkitektoniği

8 Koç, *Theologia'nın Esasları*, 18.

9 Koç, *Theologia'nın Esasları*, 18.

tasavvurunun dayanağı, bahis konusu dillerin, basit kuvvet olarak hafıza esasındaki birlik'idir"¹⁰. Hafıza, bu her üç dili de muhafaza altında tutmak suretiyle insanın birliğini teminat altına alır; aksi halde insanın birliğinden bahsedilemez. Koç'un dil ile ilgili ifadeleri elbette bunlarla sınırlı değildir, lakin bu yazının sınırlarından dolayı daha fazla ayrıntıya girmemiz mümkün değildir¹¹. Ancak dilin felsefe, ilahiyat, bilim, musiki, matematik gibi birçok düşünsel ve kültürel unsurun temelinde yer aldığı düşünülürse dilin mahiyeti, hududu ve zemininin bu kültürel unsurların da aynı zamanda zemini ve hududunu teşkil ettiği görülecektir.

Bir önceki paragrafta belirtildiği üzere, dilin mahiyeti, zemini ve hududu açıklığa kavuşturulmadan felsefe, ilahiyat, musiki, matematik gibi kültürel ve düşünsel unsurların da zemini ve hududu belirsiz kalacaktır, zira bunların çerçevesini belirleyen esas itibariyle dildir. Dolayısıyla, Koç, dilin mahiyeti, hududu ve zeminini açıklığa kavuştururken aslında bu saydığımız düşünsel ve kültürel unsurların da zeminini ve çerçevesini belirlemiş olmaktadır. Koç'a göre felsefe tarihinde şimdiye kadar ne yazık ki dilin zemini ve hududu tam olarak belirlenemediğinden bu yukarıda saydığımız düşünsel unsurlar da zemin ve çerçeve itibariyle muallakta kalmışlardır. Zira felsefe tarihinde dil ve mantık ile ilgili yapılan çalışmalar, daha çok belli bir dil katmanına yani düşkünün (yetişkinin) diline yoğunlaştığı için düşkünün dilinin kaynağı ve zemini muallakta kalmıştır. Koç esas itibariyle felsefedeki bu önemli eksikliği gidermeye çalışmaktadır ve bu nedenle dil ile ilgili ortaya koyduğu fikriyatı son derece değerlidir.

Yukarıda da değinildiği üzere, dilin hududu, zemini ve kaynağı tespit edilmediği zaman felsefede ortaya çıkan birçok mesele çözümsüz kalacaktır. Nitekim, Koç'un kendisi de Batılı filozofların yüzlerce yıl çözmek için uğraştığı birçok meselenin çözümsüz kalmasının nedeninin dilin hududunun ve kaynağının muallakta kalmış olmasına bağlar. Eğer dilin hududu ve kaynağı tespit edilebilseydi birçok sorunun aslında dilin hududunu aşmasından dolayı çözümsüz olduğu da görülecek idi. Bu yapılmadığı için Batılı filozoflar, yüzyıllarca çözümsüz konuların peşinde

10 Koç, *Theographia'nın Esasları*, 23.

11 Koç'un arkitektonik dil anlayışıyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Şahabettin Yalçın, "Yalçın Koç'un Arkitektonik Dil Anlayışı", *FLSF* dergisi, sayı 35, Mayıs 2023, ss. 113-32.

koşup durmuşlardır. Koç, dilin hududunu ve kaynağını göstermek suretiyle insan düşüncesinin de sınırlarını ortaya koymuş olmaktadır. Nitekim Koç, kendi felsefesini ortaya koyarken dilin hududuna titizlikle riayet eden bir filozoftur. Felsefede ve ilahiyat gibi düşünsel alanlarda eğer dilin hududuna riayet edilmezse ortaya konulan düşünceler, hayalden öteye geçmez. Nitekim, felsefe, bilim ve ilahiyat tarihine baktığımızda çoğu kez dilin hudutlarına riayet edilmediği için desteği ve temeli olmayan yani hayali fikirlerle karşılaşırız. Bu ise doğru ile yanlışın, gerçek ile hayalin karışmasına neden olabilir ki, sonradan gerçek ile hayali birbirinden ayırtırmak çok zordur. Dolayısıyla, sadece felsefe, bilim ve ilahiyat gibi alanlarda değil, musiki, mimari, matematik gibi alanlarda da dilin hududuna riayet etmek gerekir ki hayal olan ile gerçek olan birbirine karışmasın.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Koç'a göre, aşkının dilinin hududu, sahnedir ki, burada da kastedilen suretsiz fiil içeren suretli vasfa sahip suretli isimdir. Bu nedenle, aşkının dilinin hududu, suretsiz fildir; aşkın suretsiz fiilin ötesini yani mesela suretli fiili idrak edip tasvir edemez. Ara safhadakinin dilinin hududu ise resimdir, yani suretsiz vasf içeren suretli isimdir. Bu da demektir ki, ara safhadaki, suretsiz vasfın ötesine, mesela fiile (suretli veya suretsiz) idrak ve tasvir suretiyle geçemez. Öte yandan, düşkünün dilinin hududu ise önermedir ki, önerme de suretsiz isim ve suretsiz kavramdan meydana gelir. Dolayısıyla, düşkün, suretsiz isim ile suretsiz kavramın ötesine geçemez; mesela suretli isim yahut suretli kavramı idrak edip tasvir edemez. Bu da demektir ki, düşkünün dili, tamamen nazariyatsızdır. Düşkün kendi dilinde önerme seyredir, ama önermenin içi suretli olmadığından (zira önerme, suretsiz isim ile suretsiz kavramdan meydana gelir) ve suretsiz de seyredilemediğinden aslında düşkünün seyrettiği bir şey yoktur.

Düşkün, aşkından düşmek yoluyla kaybettiği sureti arar, ama hiçbir zaman bulamaz. Düşkün, bunun yerine, öğrendiği bir dil ile (mesela Türkçe ile) dili, temsil eder ve isim ile kavrama suret vermeye çalışır; ama verilen suretler 'hayalden' ibarettir. Koç burada 'hayal' ile boş hayali yani hiçbir gerçekliği olmayan tamamen hayal ürünü bir şeyi kastetmemektedir. Burada 'hayal' ile kastedilen, düşkünün zihninin kendi iç ve dış dünyasını tasvir ederken oluşturduğu hayaldir ve dolayısıyla dayanaksız ve içi boş değildir. Başka bir ifadeyle söylersek, düşkünün ürettiği her türlü hayal,

suret ve düşünce, hayal gücüne dayanır, ama bazı hayallerin hafıza itibariyle dayanağı varken (Koç bunlara 'gerçek nesne' der), bazılarının ise yoktur (Koç bunlara ise 'kalp nesne' adını verir). Evet gerçek nesne, suret sahibidir ama bu suret, aşkının dilinde olduğu gibi doğuştan gelmez, zihin yoluyla üretilmiş bir surettir. Dolayısıyla, düşkün aşkın itibariyle doğuştan gelen ve aşkından düşmek suretiyle kaybettiği suretin yerini, öğrendiği bir dil vasıtasıyla (mesela Türkçe gibi) hayalinde (zihninde) ürettiği suret ile doldurur; ama bu suret, yukarıda belirtildiği üzere, doğuştan gelen bir suret değildir, zihnin ürettiği bir surettir. Dolayısıyla, düşkün açısından bakıldığında bir dil itibariyle sahip olduğu tüm kavramlar ve nesneler, doğuştan değil, zihninin birer ürünüdür. Aslında düşkün itibariyle doğuştan gelen bir şey yoktur, önerme bile doğuştan değildir, zira önerme aşkının dilinin (bir ara safhadan da geçmek yoluyla) suretten düşmesi yoluyla meydana gelir.

4. Sonuç Yerine

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Koç'un esas meselesi aslında dilin (önermesel dilin) kaynağını, hududunu ve mahiyetini açıklamaktır. Felsefe tarihinde dilin mahiyeti ve hududuyla ilgilenen birçok filozofun olduğunu biliyoruz. Eflatun'dan Kant'a, Wittgenstein'dan Heidegger'e kadar birçok filozof, dilin mahiyetini açıklamayı amaç edinmiştir. Lakin bu filozofların hiçbiri, dilin kaynağına dair kayda değer bir fikir öne sürmüş değildir. İlk defa Koç, arkitetik dil adı altında dilin kaynağına ve zeminine dair bir düşünce, hem de oldukça ayrıntılı bir düşünce, ortaya koymaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, Koç'a göre dilimiz (önermesel dil), daha üst yani aşkın bir dilden (bir ara safhadan geçmek suretiyle) suretten düşmek suretiyle meydana gelmiştir. Koç dilin mahiyetini ve sınırını belirlemek suretiyle, aslında dil ve düşüncenin ürünü olan felsefe, ilahiyat, musiki, matematik gibi alanların da sınırlarını ve zeminini belirlemiş olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Koç'un dilin sınırı ve kaynağı ile ilgili söyledikleri son derece önem kazanmaktadır. Daha da önemlisi, Koç'un arkitetik dil anlayışının Anadolu Mayası bakış açısına dayanmasıdır, zira Anadolu Mayası, insanın özüdür, esasıdır. Batı felsefe tarihinde ise Anadolu Mayası ve onun mahalli olarak gönül kavramı bulunmadığından Batılı filozofların mevcut önermesel dili aşıp dilin kaynağı ve zeminine dair fikir beyan etmeleri de mümkün değildir,

zira onlara göre önermesel dili aşan her şey irrasyoneldir ve dolayısıyla anlamsızdır. Anadolu Mayası'nda ise herşey rasyonaliteden ibaret değildir, rasyonalite sadece varlığın bir katmanını açıklama aracıdır; varlığın diğer katmanları ise rasyonalite ile açıklanamaz, onu aşar. Anadolu Mayası'nda rasyonalitenin bittiği yerde gönülden aşk başlar, zira aşk ve gönül, hakikate ulaşmanın sırrıdır, tılsımıdır. Batı'da ise ne aşk vardır ne de gönül.

Yalçın Koç'un Emeklilik Sonrası Eserleri

(Tüm eserler, *Cedit Neşriyat* (Ankara) tarafından yayınlanmıştır)

1. *Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme* (2007).
2. *Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme* (2008).
3. *Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşa'sı Üzerine Bir İnceleme* (2009).
4. *Theogonia'nın Esasları: Genesis Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme* (2010).
5. *Nazari Mantık'ın Esasları: Theologia Ir-ratio'nalis Üzerine Bir Zemin İncelemesi* (2013).
6. *Diyalektik ve Nazariyat: Diyalektik Mantık'ın ve Spekülatif Felsefe'nin Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2016).
7. *Zihin ve Nazariyat: Zihn'in Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2017).
8. *Şuur ve Nazariyat: Şuur'un Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2018).
9. *Fenomenoloji ve Nazariyat: Tezahür Fikriyatı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2018).
10. *Tarih ve Nazariyat: Tarih'in ve Zaman Yazımı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2018).
11. *Ethica ve Nazariyat: Ethica'nın Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir Değerlendirme* (2020).
12. *Ahlak ve Nazariyat: Ahlak'ın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme* (2020).
13. *Harf ve Nazariyat: İsim Teşkilinin Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2021).
14. *Nazari Musiki'nin Esasları: Türk Musikisi'nin Zemini Üzerine Bir İnceleme* (2023).
15. *Akıl ve Nazariyat: Aklın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme* (2024).
16. *Cevher Teographiası'nın Esasları: Unsur, Birlik, Mahiyet Üzerine Bir İnceleme* (2024).
17. *Evren Theographiası'nın Esasları: Kosmogonia İnşası Üzerine Bir İnceleme* (2024).
18. *Tamga-İsim Theographiası: Turing Makineleri'nin Zemini ve İnşa Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2025).

Kaynakça

- Koç, Y. (2007). *Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
- Koç, Y. (2008). *Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
- Koç, Y. (2009). *Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşa'sı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
- Koç, (2022). "2022 Nobel Fizik Ödülü Bir Değerlendirme", https://www.researchgate.net/publication/366684705_2022_Nobel_Fizik_Odulu-Bir_Degerlendirme
- Özemre, A. Y. (2001). *Portreler, Hatıralar*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Yalçın, Ş. (2023) "Yalçın Koç'un Arkitektonik Dil Anlayışı", *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler) Dergisi*, sayı 35, ss. 113-32.